

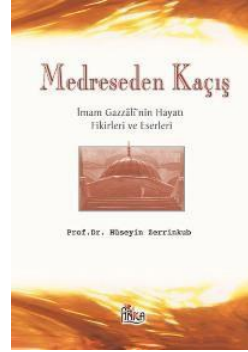
MEDRESEDEN KAÇIŞ

Hatice AKSOY*

Hüseyin Zerrinkub, *Medreseden Kaçış İmam Gazzâlî'nin Hayatı Fikirleri ve Eserleri*, çev. Hikmet Soylu, Anka Yayınları, İstanbul 2001, 318 s.

Tarihin bünyesinde barındırdığı büyük şahsiyetler için pek çok çalışma yapılmış ve yapılacaktır. İmam Gazzâlî'nin pek çok alandaki çalışmaları üzerine sayısız eser verilmiş ve bu çalışmalar bereketini göstermiştir. Her yeni çalışma ile başkaca incelikler keşfedilmektedir. İşte burada tanıtımını yapacağımız eser de Hüseyin Zerrinkub tarafından kaleme alınmış olup *Ferar ez Medrese der Baare-yé Zendeği ve Endişe-yé Ebû Hâmid Gazzâlî* adını taşıyan kıymetli bir çalışmadır.

Çevirisi Hikmet Soylu tarafından yapılmış olan eser, okuyucuyu yormayan akıcı bir üslupla ve edebi bir dille yazılmıştır. Ayrıca konular arası bütünlük sağlanarak İmam Gazzâlî'nin hayatı, eserleri ve fikirleri ele alınmıştır. Bu eser kaleme alınmadan önce yazar tarafından etraflıca araştırmaların yapıldığı kitabın her satırında hissedilmektedir. Bu araştırmaların kapsamının, dar çerçevede

* Yüksek Lisans Öğrencisi, Necmettin Erbakan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı, haticeaksoy7989@gmail.com, ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-8553-3436>.

ve mahallî araştırmalar olmadığı, müellifin tarafından, konuyla alakalı kendi dönemine kadar uzanan farklı dillerdeki çalışmalara ulaşıldığı, incelendiği ve değerlendirmeye tabi tutulduğu görölmektedir.

Medreseden kaçış önsöz, on bölüm ve ekler kısımlarından oluşmaktadır. Önsöz kısmında yazar, İmam Gazzâlî'nin hayatını, İmam Gazzâlî'ye aidiyetinde şüphelenen eserler ile tabakât eserlerini birlikte değerlendirerek yazdığını belirtmiştir. Eserlerin aidiyet sorunu ile beraber çok eser yazmış olmasındaki zorluklar ve ayrıca çelişkili rivayetlerin değerlendirilmesini yazar, kitapta üzerinde durduğu hususlar olarak açıklamıştır.

Birinci bölüm, "Çocukluk ve Gençlik" (s. 17-38) başlığını taşımaktadır. Bu kısımda İmam Gazzâlî'nin çocukluğu, babası, kardeşi, doğduğu çevre ve dönemindeki tartışma konuları zikredilmiştir.

İkinci bölüm, "İmamü'l-Hameyn'in Dersleri" (s. 39-60) ismini taşımaktadır. Bu bölümde İmam Gazzâlî'nin daha yirmi beşinde bir gençken ilmi eğilimleri, tanıştığı ilim adamları, katıldığı dersler, Nişâbur Medresesi'ne yolculuğu ve İmam Cüveynî'ye talebe olması anlatılmaktadır. İlmi talep için yaptığı yolculuklar ve ilim arkadaşları da bu kısımda zikredilmiştir. Hemen hemen her bölümde İmam Gazzâlî'nin yaşadığı dönem ve coğrafyanın siyasi, sosyal, kültürel, ilmi vb. çok alanda tasvirinin yapılması dikkat çeken bir husus olarak zikredilmelidir. Bu durum okuyucuya İmam Gazzâlî'nin döneminden nasıl ve ne ölçüde etkilendiğini görme fırsatı sağlamaktadır.

Üçüncü bölüm, "Ordugâh" (s. 61-81) ismi ile İmam Gazzâlî'nin hocasının vefatından sonra, vezirin ve sultanın dergâhındaki ilmi serüvenini ve hayatının sonraki on yıllık döneminin nasıl şekilleneceğini anlatmaktadır.

Dördüncü bölüm, "Bağdat Nizamiyesi'nde" (s. 83-110) başlığını taşımaktadır. Bağdat'ın sosyolojik, siyasi ve coğrafi yapısı, İmam Gazzâlî'nin müderrisliği ve fihri eserleri, hakikat arayışı, münazara meclisleri ve bunalıma düşüşü anlatılmaktadır. Her bölümde özen gösterilerek hazırlanmış olan ilgili dönemde yazılan eserler kısmı, çalışmaya ayrı bir güzellik katmıştır.

Beşinci bölüm, "Medreseden Kaçış" (s. 112-132), altıncı bölüm ise "Kurtuluş ve Kaçış Serüveni" (s. 133-152) ismini taşımaktadır. Bu iki bölümde, İmam Gazzâlî'nin Bağdat'ı terk edişi, sûfi elbisesi giymesi ve uzlet hayatı için yolculukları anlatılmaktadır. Bu kaçış kararı ile birlikte İmam Gazzâlî'nin bundan sonraki hayatının her ânına yansiyacak üç ahdi aktarılmıştır. Bunlar: 1. İhsanı kabul etmeme, 2. Sultan ve emir huzuruna gitmeme, 3. Münazara yapmama.

Yedinci bölüm, "Felsefe Karşıtı Filozof" (s. 153-186) ismini taşıır ki İmam Gazzâlî'nin zihninin Kelam ve Felsefe'den olan hicretini konu edinir. Bu bölüm, İmam Gazzâlî'nin farklı ilim dallarında yıllarca süren hakikat arayışı ve bu arayışın mahiyetini içermektedir. Özellikle felsefe, mantık, matematik bilimlerinin konuları ve

metotları ortaya konulmuş, peşi sıra İslam filozoflarının yirmi noktadan eleştirisi yapılmıştır.

Sekizinci bölüm, “Eserler ve Üslup” (s. 187-217) ismini taşımaktadır. Bu bölümde İmam Gazzâlî'nin ismi zikrolunduğunda zihinlerde hemen beliriveren ve aidiyet problemi olmayan eserleri üzerinden başlıca üslup özellikleri zikredilmiştir. Bu özellikler doğrultusunda hakkında farklı rivayetler bulunan eserleri, risaleleri ele alınmış, bu eserlerin hangi saiklerle İmam Gazzâlî'ye atfedildiği incelenmiştir.

Dokuzuncu bölüm, “Dönüş” (s. 216-256) başlığı ile eserde yer almaktadır. Bu dönüş, dönemin şartları ile doğrudan ilgili sebepler doğrultusunda sunulmuştur. Dönüş başlığı İmam Gazzâlî'nin sûfi kimliği ile dönüşünü ve bu dönüşün mahiyetini aktarmaktadır. Eserin birkaç bölümünde değinildiği üzere İmam Gazzâlî, on iki yıllık uzlet dönemi boyunca eser telifinden uzak kalmamış, dahası bu sorumluluğunu uzlet ile çatışır görmemiştir. Dokuzuncu bölümde ayrıca Bu dönüşün nasıl farklar taşıdığı, Gazzâlî'yi eskiden tanıyanların yeni şartlar hakkındaki kanaatleri ve tedris faaliyetinin eski dönemle farklılıkları sunulmuştur.

Onuncu bölüm, “Medrese mi Dergâh mı?” (s. 257-283) başlığı ile İmam Gazzâlî'nin fikri değişim sürecini belirli açılardan sunmuştur. Bu bölümde; İmamın, akıl ve burhan misdakı ile çıktığı ilim yolunda içine düştüğü şüphe halinin keşf ve ilham ile taçlandığı kesit aktarılmıştır. İmamın kendi ifadesi ile “Kalbin, insan hakikati olduğu”, hakikat yolunun sadece akıl ile katedilemeyeceği zikredilmiştir.

Eserin hitamında muhtasar şekilde yer alan ekler, bir hayli müfiddir. Derli toplu bakış ve liste sunması açısından bu ekler; kronolojik biyografi, eserleri ve kaynakçayı içermektedir. Ekler kısmından sonra eser, detaylı ve kısımlara ayrılmış güzel bir indeks ile bitmektedir.

Sonuç olarak Medreseden Kaçış eseri, uzun incelemelerin bir meyvesi olarak araştırmacılara Gazzâlî'yi tanıma imkân veren bir eser olarak zikredilmelidir. Her alanda rahatlıkla ve ustalıkla kalem oynatabilen İmam Gazzâlî'nin hayatı kendi ifadeleri öncelenerek, eserleri tahlil edilerek ve tabakât yazarlarının verileri de eklenmek suretiyle yazılmıştır. İmam Gazzâlî'nin hayatı –tıpkı imamın kendi arayışı gibi– kendi dünyasında iç tutarlılık, güvenilir bilgi arayışında olan herkes için yol gösterici bir kandil olurken bu eser de başlangıç için zikredilmeyi hak etmektedir.